

Haçlı Kontu Baudouin ve kuzeni Tel Başır senyörü Joscelin de Courtenay, Antakya Prinkepsi Tankred ile iş birliği yapan Halep Meliki Rıdvân'a karşı Çavlı ile birlik olup 502'de (1108-1109) Menbic'de buluştular. 514 (1120) yılında Joscelin Menbic'e saldırarak büyük zarar verdi (Demirkent, II, 20). Artuklu Belek b. Behrâm, hakkında duyduğu bir söylentiden dolayı Menbic hâkimi Hassân b. Gümüştegin'e kızdı ve gönderdiği kuvvetlerle onu yakalayıp hapse attı. Ardından kendisi de Menbic'e geldi (Safer 518 / Nisan 1124). Bu arada Hassân'ın yardım istediği Tel Başır senyörü Joscelin ordusuyla şehrin önüne geldi. Belek, Joscelin ile yaptığı savaşı kazandıktan bir gün sonra iç kaleden atılan bir okla vurulup öldü (a.g.e., II, 48 vd.). Belek'in ölümünden sonra Hassân serbest bırakıldı ve Menbic'e geri döndü. Musul Atabegi İmâdüddin Zengî, 521'de (1127) Musul'dan Halep'e giderken yolu üzerinde bulunan Menbic halkı kendisine itaatini bildirdi (İbnü'l-Adîm, II, 242). Menbic sahibi Hassân, özellikle Nüreddin Mahmud Zengî döneminde Tel Başır'ın Franklar'dan alınıp Urfa Haçlı Kontluğu'nun ortadan kaldırılması hususunda büyük yararlık gösterdi.

Menbic 571'de (1175-76) Selâhaddîn-i Eyyübî'nin hâkimiyetine geçti. Selâhaddîn 579'da (1183) şehrin idaresini kardeşi el-Melikü'l-Âdil'e verdi. Eyyübîler zamanında hânedan mensupları arasında sık sık el değiştiren Menbic ve çevresi 615 (1218) yılında Anadolu Selçuklu Sultanı I. İzzeddin Keykâvus'a bağlı kuvvetler tarafından ele geçirildi. Ancak Selçuklular daha sonra şehri tekrar Eyyübîler'e terketmek zorunda kaldılar.

625'te (1228) Celâleddin Hârizmşah'ın orduları Menbic'e kadar ilerlediyse de kışın yaklaşması sebebiyle geri çekildiler. Celâleddin'in ölümünden sonra dağılan Hârizmli askerlerin bir kısmı Menbic'e girip şehri yakıp yıktı (637/1239-40). İlhanlı kuvvetleri 657'de (1259) Fırat'ı geçip şehri yağma ettiler. Kilikya Ermeni hâkimi Leon ile Memlük Sultanı Kalavun arasında 684 (1285) yılında yapılan antlaşmaya göre Menbic Mısır şehirleri arasında yer almaktaydı. 699'da (1300) şehir yine Moğollar'ın hücumuyla büyük tahribata uğradı. VIII. (XIV.) yüzyılın ilk yarısında Menbic küçük bir nâiblik haline getirildi. Türkmen Emîri Mintaş 721'de (1321) şehri birkaç gün kuşattıktan sonra ele geçirip birçok kişiyi katletti. 748 (1347) yılında çerkiye sürülerinin saldırısına uğrayan Menbic ertesi yıl veba salgını ile perişan oldu.

XIV. yüzyılda Menbic önemini büyük ölçüde kaybetti. Halep'ten Fırat'ı aşım doğuya giden yol daha güneyden geçmekteydi. XV. yüzyıl başında ise Timur'un ordularının işgaline uğradı. 922'de (1516) Osmanlı Devleti'nin idaresine geçen Menbic Halep'e bağlı küçük bir şehir olarak varlığını sürdürdü. 1916'da Halep vilâyetine bağlı Antep sancağının kazalarından biri olan şehir 1921'de Fransızlar'ın idaresine girdi. 1924'te Suriye'nin Halep muhafazasına bağlı bir yerleşme merkeziydi. Günümüzde de Halep muhafazası sınırları içinde bulunan Menbic'in nüfusu 1960'ta 8577, 1970'te 14.635, 1981'de 30.844 idi. 2003 yılına ait tahminlere göre ise 90.000'i aşmıştır.

Ortaçağ'da Menbicî nisbesiyle tanınan birçok âlim yetişmiştir. Bunlardan bazıları şöyle sıralanabilir: Muhaddis Muhammed b. Sellâm el-Menbicî, muhaddis Dahhâk b. Hacve, muhaddis Hâcib b. Süleyman, muhaddis Ömer b. Saîd b. Sinân, fakih Ebû Ali Hasan b. Sellâme, şair Buhûrî, tarihçi Agapius, *Tesliyetü ehli'l-meşâ'ib* müellifi din âlimi Ebû Abdullah Muhammed b. Muhammed b. Muhammed el-Hanbelî.

BİBLİYOGRAFYA :

Belâzürî, *Fütüh* (Fayda), s. 188, 214, 270, 274; İbn Hurdâzbih, *el-Mesâlik ve'l-memâlik*, s. 75, 98, 117, 162, 228 vd., 246, 254; İstahîrî, *Mesâlik* (de Goeje), s. 62, 65, 67; İbn Havkal, *Şüretü'l-arz*, s. 120, 125-127; Makdisî, *Ahşenü't-tekâsim*, s. 52, 60, 154, 190; Yahyâ b. Saîd el-Antâkî, *Târîhu'l-Antâkî* (nşr. Ömer Abdüsselâm Tedmürî), Trablus 1990, s. 97, 115, 402, 412, 418; Sem'ânî, *el-Ensâb* (Bârûdî), V, 388-389; Yâkût, *Mu'cemü'l-büldân* (Cündî), V, 237-239; İbnü'l-Esir, *el-Kâmil*, bk. İndeks; İbnü'l-Adîm, *Zübdetü'l-haleb*, bk. İndeks; *Urfalı Matteo Vekayî-nâmesi (952-1136) ve Papaz Grigor'un Zeyli (1136-1162)* (nşr. ve trc. H. D. Andreaşyan), Ankara 1962, s. 55, 137, 277; E. Sachau, *Reise in Syrien und mesopotamien*, Leipzig 1883, s. 146-152, 154; M. Gaudefroy-Demombynes, *La Syrie à l'époque des mamelouks*, Paris 1923, s. 9 vd., 92, 219, 281; R. Dussaud, *Topographie historique de la Syrie*, Paris 1927, s. 187, 450 vd., 462, 468, 470, 474 vd.; Cl. Cahen, *La Syrie du nord*, Paris 1940, bk. İndeks; R. Grousset, *Histoire des croisades et du royaume Franc de Jérusalem*, Paris 1934-37, bk. İndeks; L. Diakonou, *Nikephoros Phokas und Johannes Tzimiskes*, Graz-Wien-Köln 1961, s. 150; E. Honigmann, *Bizans Devletinin Doğu Sınırı* (trc. Fikret İşıltan), İstanbul 1970, s. 13, 14, 92, 95, 99, 109, 117 vd., 121, 130, 136, 141; a.m.f., "Menbic", *İA*, VII, 704-708; Runciman, *Haçlı Seferleri Tarihi*, I, 189; II, 93, 136, 140, 260, 321, 342; Işın Demirkent, *Urfa Haçlı Kontluğu Tarihi: 1098-1146*, Ankara 1992, I, 123; II, 20, 23, 48-52, 87, 98, 100, 107, 145, 152 vd.; N. Elisséeff, "Manbidj", *EP* (İng.), VI, 377-383.

İŞİN DEMİRKENT

MENBÛZ

(bk. LAKİT).

MENCÛR

(المنجور)

Ebû'l-Abbâs Ahmed b. Alî b. Abdîrahmân el-Mencûr el-Miknâsî el-Fâsî (ö. 995/1587)

Mâlîkî fakihî ve hadis âlimi.

929 (1523) yılında Fas'ta dünyaya geldi. Doğum tarihi 926 (1520) ve 928 (1522) olarak da kaydedilmektedir. Aslen bir yahudi ailesine mensuptur. Sükayn lakabıyla tanınan Abdurrahman b. Ali el-Âsmîfî, İbn Hârûn el-Matgarî, Abdülvâhid b. Ahmed el-Venşerîsî, Abdülvehhâb b. Muhammed ez-Zekkâk, Muhammed b. Ahmed b. Abdurrahman el-Yesîtinî, Abdurrahman b. Muhammed b. İbrâhim ed-Dükkâlf ve Muhammed Harûf et-Tûnisî gibi âlimlerden ders aldı. Başta fıkıh ve fıkıh usulü olmak üzere hadis, Arap dili ve edebiyatı, hesap, mantık, kelâm, tefsir, tarih gibi ilim dallarında kendini yetiştirdi. Kaynaklarda çok yönlü bir âlim olarak kendisinden övgüyle söz edilmekte, hâfız ve müsnid diye anılması da hadis alanındaki vukufunu göstermektedir. Harûf et-Tûnisî ve Muhammed el-Yesîtinî'den birlikte ders alan Mencûr ile Kassâr'ın bu hocalardan edindikleri birikimle Fas'ta akfî ilimleri yeniden canlandırdıkları kaydedilir (Muhibbî, IV, 121; Abbas b. İbrâhim, V, 215). Sünnete son derece bağlı, takvâ sahibi bir âlim olan Mencûr, her türlü bilgiye sahip olmayı faydalı görürdü. Nitekim bu anlayışla satranç oynamayı ve ud çalmayı da öğrenmişti. Hayatı boyunca görev almamış, öğretim ve telifle meşgul olmuştur (Muhammed Haccî, I, 274). Yetiştirdiği talebeler arasında, derslerine yirmi yıl kadar devam eden İbnü'l-Kâdî başta olmak üzere Ebû'l-Mehâsin el-Fâsî, Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, Ebû'l-Abbas İbn Ardûn, Abdülvâhid el-Fîlâfî gibi âlimler sayılabilir. Her yıl Merakeş'te görmeye gittiği Sa'dî Sultanı Ahmed el-Mansûr da ondan icazet almıştır (icâzetnâmenin metni için bk. Mencûr, s. 81). Ahmed el-Mencûr 16 Zilkade 995 (18 Ekim 1587) tarihinde Fas'ta vefat etti ve Bâbülfütûh'un dışındaki hocası Yesîtinî'nin kabri yanına defnedildi.

Eserleri. 1. *Fihrisü Ahmed el-Mencûr*. Sultan Ahmed el-Mansûr'un isteği üzerine, ders aldığı hocalarının biyografisine dair kaleme aldığı bir eser olup Muhammed Haccî tarafından neşredilmiştir (Rabat 1396/1976). Abdülhay el-Kettânî, Mağrib ulemâsının isnadlarının İbn Gâzî ve Mencûr'un *Fihris*'lerine dayandığını kaydeder (*Fihrisü'l-fehâris*, II, 567). 2. *Şerhu'l-Menhecî'l-müntehab ilâ kavâ'idî'l-mezheb*. Ebû'l-Hasan Ali b. Kâsım ez-Zekkâk'ın fıkha dair manzumesinin şerhi olan eser Meyyâre'nin bu manzumeye yazdığı tekmile ve şerhle birlikte basılmıştır (I-II, Fas 1305). Bizzat müellif eserini *el-Muhtasarü'l-müzheb min Şerhi'l-Menhecî'l-müntehab* adıyla ihtisar etmiştir. 3. *Nazmü'l-ferâ'id ve mübdî'l-fevâ'id fi şerhi Muhaşşâ'il-makâşid*. İbn Zekrî et-Tilimsânî'nin kelâma dair manzum eserinin şerhi olup yine Mencûr tarafından *Muhtasarü Nazmi'l-ferâ'id* adıyla ihtisar edilmiştir (*Hizânetü'l-Karaviyyîn*, nr. 717/2, 725). 4. *el-Hâşiyetü'l-kübrâ 'alâ Şerhi'l-kübra's-Senûsî*. Senûsî'nin kendi eseri *'Akıdetü's-Senûsî el-kübrâ'*ya yazdığı şerhin hâşiyesidir (Rabat el-Mektebetü'l-melekiyye, nr. 575, 1511; Temgrût, Dârü'l-kütübî'n-Nâsiriyye, nr. 1694/b). Mencûr bu esere bir de küçük hâşiyeye yazmıştır (el-Mektebetü'l-melekiyye, nr. 8054; Dârü'l-kütübî'n-Nâsiriyye, nr. 2038/d). 5. *Merâkî'l-mecd li-âyâtî's-Sa'd*. Sa'deddin et-Tef-tâzânî'nin *Telhîşü'l-Miftâh'a* yaptığı şerhte geçen âyetlerin tefsirine dairdir (el-Mektebetü'l-melekiyye, nr. 176, 5038, 5302; Merakeş Hizânetü İbn Yûsuf, nr. 254). 6. *Şerhu Nazmi 'alâkâti'l-mecâz ve mürecehâtih*. İbnü's-Sabbâğ el-Miknâsî'nin eserinin şerhidir (Rabat el-Mektebetü'l-âmmе, nr. 1032/d). 7. *Ecvibetü mecmû'a fi'l-fıkh ve'l-kelâm* (el-Mektebetü'l-âmmе, nr. 318; Dârü'l-kütübî'n-Nâsiriyye, nr. 1996/b). 8. *Ecvibe fi'l-kırâ'ât* (el-Mektebetü'l-melekiyye, nr. 8011). 9. *Takrîb li-fehmi şevâhidi'l-Hazrecî*. Aruz ve kafiyeye dair el-Hazreciyye üzerine yazılmış ta'likattır (el-Mektebetü'l-melekiyye, nr. 603/b). 10. *Risâle fi mes'eleti'l-hilâf beyne'l-Hebî ve'l-Yesîtinî havle'l-heylele* (Dârü'l-kütübî'n-Nâsiriyye, nr. 2085/b; Hizânetü İbn Yûsuf, nr. 350/4). Mencûr'un kaynaklarda ayrıca *Şerhu'l-Muhtasar min mülteka'tî'd-dürrer ve Şerhu İzâhi'l-mesâlik ilâ kavâ'idî'l-İmâm Ebi 'Abdillâh Mâlik* (hocası Venşerîsî'nin eserinin şerhi) adlı eserleri zikredilmektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Mencûr, *Fihrisü Ahmed el-Mencûr* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1396/1976, neşredenin girişi, s. 3-7; İbn Asker el-Mağribî, *Devhatü'n-nâşir* (nşr. Muhammed Haccî), Rabat 1397/1977, s. 59; İbnü'l-Kâdi, *Dürretü'l-hicâl*, I, 156-163; Ahmed Bâbâ et-Tinbüktî, *Neylû'l-ibihâc*, Trablus 1408/1989, s. 143-145, 594-595; Makkarî, *Ravzatü'l-lâsi'l-âtiretü'l-enfâs*, Rabat 1403/1983, s. 285-286; Muhibbî, *Hulâşatü'l-eşer*, IV, 121; Kâdirî, *Neşrû'l-meşânî*, I, 55; Abbas b. İbrâhim, *el-lâm*, II, 237-241; V, 215; Abdülhay el-Kettânî, *Fihrisü'l-fehâris*, II, 566-567; Muhammed Haccî, *el-Hareketü'l-fikriyye bi'l-Mağrib fi 'ahdi's-Sa'diyyin*, Rabat 1396-98/1976-78, I, 24, 96-97, 104, 105-106, 138, 145, 274, 285; II, 360, 406; ayrıca bk. İndeks; M. Âbid el-Fâsî, *Fihrisü mahtûâtü Hizânetü'l-Karaviyyin*, Dârülbeyzâ 1400/1980, II, 308-309, 326-327, 345; Muhammed el-Menûnî, *Delilü mahtûâtü Dâri'l-kütübî'n-Nâsiriyye bi-Temgrût*, Muhammediye 1405/1985, s. 101, 129, 133, 137; Sidfik b. el-Arabî, *Fihrisü mahtûâtü Hizânetü İbn Yûsuf bi-Merrâkûş*, Beyrut 1414/1994, s. 178, 444.

▲ AHMET ÖZEL

MENDERES, Adnan

(1899-1961)

Türk siyaset ve devlet adamı.

Aydın'da doğdu. Babası Kâtipzâdeler'den tahrirat kâtibi İbrâhim Ethem Bey, annesi Kırım Türkleri'nden ve Aydın'ın büyük toprak sahibi ailelerinden Hacı Ali Paşa'nın kızı Tevhide Hanım'dır. Çocuk yaşta annesini ve babasını kaybedince babaannesini Fitnat Hanım tarafından büyütüldü. 1910 yılında İttihat ve Terakkî İdadisi'nde öğrenime başladı. Bu okulu bitirmeden İzmir'deki Kızılçullu Amerikan Koleji'ne geçti ve orta öğrenimini burada tamamladı. I. Dünya Savaşı sonlarında yedek subay olarak askere alındı. Temel eğitimi İstanbul Maltepe Tâlimgâhı'nda tamamladı ve ardından Filistin'e gönderildi. Mondros Mütarekesi'nden (30 Ekim 1918) sonra İzmir'e döndü. İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali sırasında Aydın'da bulunan Adnan Bey, 1919 Haziranında Yunanlılar Aydın'a saldırmaya hazırlandıkları esnada birkaç arkadaşıyla birlikte Ayyıldız direniş örgütünü kurdu. Ardından Söke'de piyade alay yaveri olarak İstiklâl Savaşı'na katıldı. Savaştaki hizmetlerinden dolayı kırmızı şeritli İstiklâl madalyasıyla ödüllendirildi.

Cumhuriyet'in ilk yıllarında Aydın'da çiftçilikle uğraştı. Fethi Okyar tarafından 12 Ağustos 1930'da kurulan Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın Aydın'da örgütlenmesine katkıda bulundu ve partinin il başkanlığına seçildi. Serbest Cumhuriyet

Fırkası üç ay sonra feshedilince (17 Kasım 1930) Cumhuriyet Halk Fırkası'na geçti ve bu fırkanın Aydın il başkanı oldu. Bu görevi esnasında Mustafa Kemal Paşa ile tanıştı. 1931'de Cumhuriyet Halk Fırkası'ndan Aydın milletvekili olarak Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne girdi. Milletvekilliği sırasında Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitirdi. 1945 yılına kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde komisyon raportörlüğü ve parti müfettişliği görevlerinde bulundu. Adnan Menderes'in partisiyle ters düşmesi ve muhalif grupta yer alması 1945 yılına rastlar. 1944'te Saraçoğlu hükümeti tarafından Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne sevk edilen Köylü Topraklandırma Kanunu tasarısı, raportörlüğünü Menderes'in yaptığı bir karma komisyona havale edildi. Bir müddet sonra Menderes komisyondan istifa ederek ziraî mülkiyet üzerine bazı kısıtlamalar getiren bu kanun tasarısı aleyhinde mecliste ateşli konuşmalar yaptı. Toprak reformuna karşı takındığı bu tavır, kendisinin geniş topraklara sahip olması sebebiyle muhalifleri tarafından toprak ağalarını kayırdığı şeklinde yorumlandı. Menderes'in Cumhuriyet Halk Partisi için oluşturduğu bu muhalefet Celâl Bayar, Refik Koraltan ve M. Fuad Köprülü ile birlikte "dörtlü takrir" olarak anılan ve yurttaşların hak ve hürriyetlerinin kanunlara uygun olarak sağlanmasını, meclis denetiminin anayasanın öngördüğü şekilde yapılmasını, parti çalışmalarının demokratik esaslara göre yeniden düzenlenmesini isteyen bir önergeyi 7 Haziran 1945'te Cumhuriyet Halk Partisi meclis grubuna vermesiyle daha da belirginleşti. Önergenin Cumhuriyet Halk Partisi grubu tarafından reddedilmesi üzerine görüşlerini basın yoluyla açıkladı. Bu durum, önergeye imza koyan dört milletvekilinin partiden ihraç edilmesine ve onların da 7 Ocak 1946 tarihinde Celâl Ba-

Adnan
Menderes